

**PODKLAD K SEMINÁŘI z TPP č. II:
SUBJEKTY TRESTNÍHO ŘÍZENÍ**

Procesní postavení subjektů trestního řízení a vybrané základní zásady trestního řízení

A)

Osoba v procesním postavení svědka nemůže být v téže věci přibrána za tlumočnicka k přetlumočení obsahu výpovědi jiného svědka.

Procesní postavení svědka je v téže věci neslučitelné s výkonem funkce tlumočnicka.

Z odůvodnění.

Vrchní soud v Praze

k odvolání obžalovaného zrušil rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 17. 11. 1997 sp. zn. 46 T 2/97 ve výroku o způsobu výkonu trestu odnětí svobody, ve výroku o trestu vyhoštění a částečně také i ve výroku o trestu propadnutí věci. Za splnění podmínek § 259 odst. 3 tr. ř. pak sám nově rozhodl o způsobu výkonu trestu odnětí svobody a o uložení trestu vyhoštění.

Napadeným rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 17. 11. 1997 sp. zn. 46 T 2/97 byl obžalovaný M. A. uznán vinným dvěma trestnými činy podvodu podle § 250 odst. 1, 4 tr. zák. a trestným činem zpronevěry podle § 248 odst. 1, 4 tr. zák., kterých se dopustil jednáním podrobně popsáním v napadeném rozsudku. Za to byl odsouzen podle § 250 odst. 4 a § 35 odst. 1 tr. zák. k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání osmi let, pro jehož výkon byl podle § 39a odst. 2 písm. d) tr. zák. zařazen do věznice se zvýšenou ostrahou, podle § 57 tr. zák. mu byl uložen trest vyhoštění a podle § 55 odst. 1 písm. b), c) tr. zák. také trest propadnutí ve výroku rozsudku označených věcí.

Současně byl obžalovaný podle § 226 písm. c) tr. ř. zproštěn obžaloby pro další trestný čin podvodu podle § 250 odst. 1 tr. zák.

Proti tomuto rozsudku podala v zákonné lhůtě obhájkyň za obžalovaného, vůči němuž je vedeno řízení proti uprchlému, odvolání směřující proti výroku o vině i proti výroku o trestu. V odůvodnění odvolání rozvedla, že z výpovědí svědků a z listinných důkazů se nepodařilo jednoznačně prokázat podvodný úmysl obžalovaného, který nebyl slyšen, protože je neznámého pobytu. Vyslovila proto názor, že subjektivní stránka trestných činů, kterými byl obžalovaný uznán vinným, nebyla prokázána, a proto navrhla, aby odvolací soud napadený rozsudek v celém rozsahu zrušil a obžalovaného obžaloby zprostil.

Vrchní soud v Praze přezkoumal podle § 254 odst. 1 tr. ř. zákonnost a odůvodněnost všech výroků rozsudku jak v části odsuzující, tak i zprošťující, proti nimž mohl odvolatel podat odvolání, i správnost postupu řízení, které předcházelo rozsudku, přihlížející přitom i k vadám, které nebyly odvoláním vytýkány, a dospěl mimo jiné i k tomuto závěru:

Městský soud v Praze vykonal v hlavním líčení všechny potřebné a dostupné důkazy, a to v souladu se zákonem, vyjma způsobu provedení výslechu svědka M. Ch. Z protokolu o hlavním líčení totiž vyplývá, že před výslechem tohoto svědka, neznalého českého jazyka, byl jako tlumočnick ad hoc přibrán K. K., který byl předtím rovněž vyslechnut v hlavním líčení v procesním postavení svědka. S takovým postupem městského soudu souhlasit nelze; z povahy funkce tlumočnicka a požadavku na objektivitu výkonu této funkce vyplývá, že osoba, která vystupovala ve věci jako svědek, nemůže později v téže věci vystupovat jako tlumočnick, je-li třeba přetlumočit obsah výpovědi jiného svědka. K výpovědi svědka M. Ch. nelze proto přihlížet a opírat o ni skutková zjištění. Výpověď tohoto svědka však nebyla stěžejním důkazem usvědčujícím obžalovaného a i při absenci označeného důkazu je nutno pokládat skutková zjištění městského soudu za správná.

Vrchní soud se pak dále podrobně zabýval důvody, jež vedly ke zrušení výše již uvedených výroků napadeného rozsudku a k vydání nového rozhodnutí odvolacího soudu.

B)

Právo obviněného v trestním řízení

IV. ÚS 1855/08

1) Obviněný si zvolí obhájce tím, že s ním uzavře smlouvu o poskytování právních služeb a udělí mu plnou moc, kterou se v řízení obhájce prokazuje. Tato smlouva je právním důvodem vzniku zastoupení, jež vzniká její účinností a jejíž právní účinky jsou spjaty s předložením plné moci. Vyloučení zvoleného obhájce, jako mimořádně významný zásah do práva na obhajobu a s ním spjaté svobody volby obhájce, je tudíž svěřeno toliko nezávislému soudci a toliko ze zákonem stanovených důvodů.

2) Je zásadně věcí obviněného (obžalovaného), kdy a koho z osob oprávněných k poskytování právní pomoci formou obhajoby v trestním řízení (§ 37 trestního řádu) svou obhajobou pověří, příp. zda svého práva volby vůbec využije. Pokud si však obviněný obhájce sám zvolí, může stát do jeho svobodného výběru zasáhnout pouze za splnění zákonem stanovených podmínek, které je nutno vždy vykládat restriktivně se zřetelem na jeho ústavně zaručená práva. Důvod k vyloučení obhájce z obhajování dle § 37a odst. 1 písm. a) trestního řádu je dán za podmínky, že v tomto řízení obhájce jako svědek vypovídá, jako znalec podává znalecký posudek a nebo je činný jako tlumočník (§ 35 odst. 3 trestního řádu). Nepostačuje úmysl orgánů činných v trestním řízení někdy v budoucnu obhájce jako svědka vyslechnout, ani samotné předvolání obhájce jako svědka k výslechu.

Ústavní soud

rozhodl dne 13. ledna 2009 v senátě ve věci ústavní stížnosti Ing. J. T., právně zastoupeného JUDr. K. T., advokátko, proti usnesení Městského státního zastupitelství v Brně ze dne 10. července 2008 č. j. 1 ZT 286/2008-10 o zamítnutí stížnosti proti usnesení policejního orgánu o zahájení trestního stíhání, takto:

Usnesení Městského státního zastupitelství v Brně ze dne 10. července 2008 č. j. 1 ZT 286/2008-10 se zrušuje.

Odůvodnění

I.

Vymezení věci dle ústavní stížnosti

Návrhem, podaným Ústavnímu soudu osobně dne 24. července 2008, tj. ve lhůtě stanovené v § 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů, se stěžovatel domáhá zrušení usnesení Městského státního zastupitelství v Brně ze dne 10. července 2008 č. j. 1 ZT 286/2008-10 o zamítnutí stížnosti proti usnesení policejního orgánu o zahájení trestního stíhání. Uvedeným rozhodnutím státního zastupitelství se cítí být dotčen v základním právu na obhajobu, plynoucím z čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

II.

Rekapitulace věci v řízení před obecnými soudy

Z kopie vyšetřovacího spisu Policie České republiky, Městského ředitelství Brno, Služby kriminální policie a vyšetřování, odboru hospodářské kriminality, ČTS: MRBM-7634/TČ-2/2008 v trestní věci obviněného Ing. J. T., takto stěžovatele v řízení před Ústavním soudem, z obsahu ústavní stížnosti a jejích příloh bylo zjištěno následující:

Usnesením policejního orgánu Městského ředitelství Brno, Služby kriminální policie a vyšetřování, odboru hospodářské kriminality, ze dne 27. června 2008 č. j. MRBM-7634-30/TČ-2008-02 bylo dle § 160 odst. 1 trestního řádu zahájeno trestní stíhání vůči stěžovateli pro spáchání trestného činu podvodu podle § 250 odst. 1, odst. 3 písm. b) trestního zákona, jenž dané usnesení téhož dne převzal a téhož dne si zvolil za obhájkyň v předmětném trestní věci JUDr. K. T., advokátku zapsanou v seznamu České advokátní komory pod ev. č. 8205, se sídlem Dobronická 1257, Praha-Kunratice. Dne 11. července 2008 byla stěžovateli doručena výzva komisaře Policie České republiky, Městského ředitelství Brno, Služby kriminální policie a vyšetřování, odboru hospodářské kriminality, ze dne 7. července 2008 č. j. MRBM-7634-35/TČ-2008-02, v níž se uvádí: „Dne 27. 6. 2008 jste převzal usnesení o zahájení tr. stíhání dle § 160 odst. 1 tr. řádu pro pokus dle § 8 odst. 1 tr. zák. k tr. činu podvodu dle § 250 odst. 1, odst. 3 písm. b) tr. zák. Vzhledem k tomu, že se jedná o řízení o trestném činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let, musíte mít obhájce už v přípravném řízení. Dle § 35 odst. 3 tr. řádu v trestním řízení nemůže být obhájcem advokát, který v něm vypovídá jako svědek, nemůže být tedy ve Vašem případě Vaším advokátem Vaše manželka, JUDr. K. T., kterou jste si zvolil. Aktivně se totiž podílela na vyřizování podání v této věci a její jméno je i několikrát zmiňováno v odůvodnění předmětného usnesení. Má tak postavení svědka. Na tuto skutečnost jste byl upozorněn již při převzetí usnesení o zahájení tr. stíhání. Vyzývám Vás proto, aby jste si do dvou dnů od převzetí této výzvy zvolil jiného advokáta a jeho jméno sdělil písemně komisaři na shora uvedenou adresu. Pokud tak neučiníte, bude Vám obhájce ustanoven soudem.“

Na uvedenou výzvu stěžovatel reagoval dopisem ze dne 13. července 2008, osobně doručeným na podatelnu Policie České republiky, Městské ředitelství Brno dne 14. července 2008, v němž namítá její rozpor s právním názorem Ústavního soudu, vysloveným v nálezu sp. zn. II. ÚS 2445/07. Dne 10. července 2008 státní zástupce Městského státního zastupitelství v Brně usnesením č. j. 1 ZT 286/2008-10 podle § 148 odst. 1 písm. b) trestního řádu zamítl stížnost JUDr. K. T., advokátky, Dobronická 1257, 148 25 Praha, proti usnesení policejního orgánu Městského ředitelství Brno, Služby kriminální policie a vyšetřování, odboru hospodářské kriminality, ze dne 27. června 2008 sp. zn. MRBM-7634/TČ-2008-02, jímž bylo dle § 160 odst. 1 trestního řádu zahájeno trestní stíhání vůči stěžovateli pro spáchání trestného činu podvodu podle § 250 odst. 1, odst. 3 písm. b) trestního zákona, neboť byla podána osobou neoprávněnou. V odůvodnění předmětného usnesení se konstatuje, že JUDr. K. T. se v trestním řízení vedeném proti Ing. Jiřímu Tomkovi nachází v postavení svědka, neboť „svými smysly vnímala převážnou část žalovaného jednání a dokonce se jeho části aktivně účastnila“, pročež jsou dle státního zástupce naplněny podmínky dle § 35 odst. 2, odst. 3 trestního řádu a policejní orgán o skutečnosti, že JUDr. K. T. v daném řízení nemůže vystupovat jako obhájce obviněného, takto stěžovatele v řízení před Ústavním soudem, vyrozuměl. Pro uvedené byla stížnost JUDr. T. kvalifikována státním zástupcem jako podaná neoprávněnou osobou. Předmětné usnesení bylo stěžovateli doručeno dne 23. července 2008.

III.

Rekapitulace stížnostních bodů a petitu ústavní stížnosti

Po stručné rekapitulaci věci stěžovatel namítá protiústavnost postupu policejního orgánu a následně Městského státního zastupitelství v Brně, kterou spatřuje v nerespektování nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2445/07, dle něhož pro vyloučení obhájce z obhajování dle § 37a odst. 1 písm. a) trestního řádu nepostačuje úmysl orgánů činných v trestním řízení někdy v budoucnu obhájce jako svědka vyslechnout a ani samotné předvolání obhájce jako svědka k výslechu. K uvedenému stěžovatel dodává, že k datu podání ústavní stížnosti nebyla JUDr. K. T. jako svědek předvolána.

Pro uvedené, tj. pro porušení základního práva na obhajobu dle čl. 37 odst. 2 Listiny, domáhá se stěžovatel zrušení usnesení Městského státního zastupitelství v Brně ze dne 10. července 2008 č. j. 1 ZT 286/2008-10.

Dne 22. prosince 2008 byl Ústavnímu soudu doručen návrh stěžovatele na projednání předmětné věci mimo pořadí z důvodu naléhavosti, jenž se zejména opírá o skutečnost podání obžaloby Městským státním zastupitelstvím v Brně ve věci sp. zn. 1 ZT 286/2008 dne 16. prosince 2008, jakož i přetrvávající zastupování ustanoveným a nikoli zvoleným obhájcem.

IV.

Rekapitulace podstatných částí vyjádření účastníka a repliky stěžovatele

Na základě výzvy Ústavního soudu podle § 42 odst. 4 a § 76 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů, podal dne 15. srpna 2008 státní zástupce Městského státního zastupitelství v Brně k předmětné ústavní stížnosti vyjádření. Uvádí v něm, že dle jeho názoru v předmětné věci nedošlo k zásahu do ústavně zaručeného práva na obhajobu, neboť obviněnému byl po dobu dosavadního průběhu trestního stíhání ustanoven obhájce. JUDr. T. nebylo možno v daném řízení akceptovat jakožto obhájkyň obviněného, přestože nebylo rozhodnuto o zahájení jejího trestního stíhání za účastenství na daném trestním jednání, a to z toho důvodu, že „vystupuje v daném řízení v nezastupitelném postavení svědka a v přípravném řízení se dostavila k podání vysvětlení“. Státní zástupce dále konstatuje, že při uvedeném úkonu JUDr. T. odmítla vypovídat, přesto bude v rámci dalšího průběhu řízení (tj. v řízení před soudem) z jeho strany navrhován její výslech v postavení svědka. Nadto, dle jeho přesvědčení, nebylo možno akceptovat JUDr. T. jako obhájkyň vlastního manžela s ohledem na stavovské předpisy upravující výkon advokacie. Upozorňuje závěrem, že posouzení zákonnosti dosavadního průběhu trestního řízení včetně aplikace ustanovení o právu na obhajobu obviněného bude předmětem úvah soudu rozhodujícího v dané věci, resp. soudů rozhodujících o opravných prostředcích.

V replice k vyjádření účastníka, doručené Ústavnímu soudu dne 22. září 2008, stěžovatel namítá nekonkrétnost odkazu na stavovské předpisy ohledně nepřípustnosti obhajovat v trestním řízení manželského partnera, jakož i jeho věcnou neopodstatněnost.

V.

Upuštění od ústního jednání

Dle ustanovení § 44 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů, může Ústavní soud se souhlasem účastníků od ústního jednání upustit, nelze-li od něj očekávat další objasnění věci. Vzhledem k tomu, že oba účastníci, tj. stěžovatel v podání doručeném Ústavnímu soudu dne 22. září 2008, účastník řízení pak ve svém vyjádření k ústavní stížnosti, doručeném Ústavnímu soudu dne 19. srpna 2008, vyjádřili svůj souhlas s upuštěním od ústního jednání a dále vzhledem k tomu, že Ústavní soud má za to, že od jednání nelze očekávat další objasnění věci, bylo od ústního jednání v předmětné věci upuštěno.

VI.

Posouzení ústavnosti interpretace a aplikace ve věci relevantního jednoduchého práva

Hodnocení ústavnosti zásahu orgánu veřejné moci do základních práv a svobod se skládá z několika komponentů (sp. zn. III. ÚS 102/94, III. ÚS 114/94, III. ÚS 84/94, III. ÚS 142/98, III. ÚS 224/98 a další). Prvním je posouzení ústavnosti aplikovaného ustanovení právního předpisu (což vyplývá z § 78 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů). Dalšími komponenty jsou hodnocení dodržení ústavních procesních práv, a konečně posouzení ústavně konformní interpretace a aplikace hmotného práva.

Z pohledu jednoduchého práva relevantního v rozsahu ústavněprávního posouzení na předmětnou věc dopadají ustanovení § 35 odst. 3 a § 37a odst. 1 písm. a) trestního řádu.

V předmětné věci Ústavní soud důvod pro postup dle § 78 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů, neshledal.

Dle § 37a odst. 1 písm. a) trestního řádu o vyloučení advokáta jako zvoleného obhájce z obhajování z důvodů uvedených v § 35 odst. 3 trestního řádu rozhoduje toliko soudce. K interpretaci uvedeného zákonného ustanovení nutno konstatovat, že obviněný si zvolí obhájce tím, že s ním uzavře smlouvu o poskytování právních služeb a udělí mu plnou moc, kterou se v řízení obhájce prokazuje. Tato smlouva je právním důvodem vzniku zastoupení, jež vzniká její účinností a jejíž právní účinky jsou spjaté s předložením plné moci. Vyloučení zvoleného obhájce, jako mimořádně významný zásah do práva na obhajobu a s ním spjaté svobody volby obhájce, je tudíž svěřeno toliko nezávislému soudci a toliko ze zákonem stanovených důvodů.

V rozhodované věci v přípravném řízení tak ale bylo učiněno nejdříve jiným zásahem orgánu veřejné moci (postupem policejního orgánu) a následně - nepřímou - rozhodnutím státního zástupce o zamítnutí stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání z důvodu jejího podání neoprávněnou osobou. Již tato skutečnost v rovině práva jednoduchého založila rozpor ústavní stížností napadeného rozhodnutí státního zástupce s ustanovením § 37a odst. 1 písm. a) trestního řádu.

Posouzení předmětné věci se odvíjí dále od interpretace § 35 odst. 3 trestního řádu. K této otázce se Ústavní soud autoritativně vyjádřil v nálezu sp. zn. II. ÚS 2445/07, přičemž právní závěry vyslovené v uvedeném nálezu plně dopadají i na daný případ. Ústavní soud předně s poukazem na ustanovení čl. 37 odst. 2 a čl. 40 odst. 3 Listiny, jakož i čl. 6 odst. 3 písm. b) a písm. c) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních

svobod (dále jen „Úmluva“) konstatoval, že každý, kdo je obviněn z trestného činu, má mj. právo na přiměřený čas a možnosti k přípravě své obhajoby a právo obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru, přičemž tyto ústavní záruky se promítají i do příslušného procesního předpisu, do trestního řádu (§ 33 odst. 1 trestního řádu), jenž je ve shodě s ústavním pořádkem budován zcela zřetelně na zásadě priority volby obhájce (§ 33 odst. 1, § 37 odst. 2 trestního řádu), kterou je obviněný (obžalovaný) oprávněn uplatnit v kterémkoli stádiu neskončeného řízení (§ 37 odst. 2 trestního řádu); je proto zásadně věcí obviněného (obžalovaného), kdy a koho z osob oprávněných k poskytování právní pomoci formou obhajoby v trestním řízení (§ 37 trestního řádu) svou obhajobou pověří, příp. zda svého práva volby vůbec využije. Pokud si však obviněný obhájce sám zvolí, může stát do jeho svobodného výběru zasáhnout pouze za splnění zákonem stanovených podmínek, které je nutno vždy vykládat restriktivně se zřetelem na jeho ústavně zaručená práva. Důvod k vyloučení obhájce z obhajování dle § 37a odst. 1 písm. a) trestního řádu je dán za podmínky, že v tomto řízení obhájce jako svědek vypovídá, jako znalec podává znalecký posudek anebo je činný jako tlumočník (§ 35 odst. 3 trestního řádu). Nepostačuje úmysl orgánů činných v trestním řízení někdy v budoucnu obhájce jako svědka vyslechnout, ani samotné předvolání obhájce jako svědka k výslechu. Jinými slovy tato překážka nenastane, pokud advokát, který má být ve věci činný jako obhájce, v trestním řízení nebude vypovídat jako svědek, nepodá znalecký posudek nebo nebude činný jako tlumočník, byť je i k úkonům trestního řízení, v rámci nichž by měl takto vystupovat, předvolán či o nich vyrozuměn.

Z pohledu takto Ústavním soudem nastíněné ústavně konformní interpretace ustanovení § 35 odst. 3 trestního řádu nelze než uzavřít, že policejní orgán svým postupem a následně státní zástupce ústavní stížností napadeným rozhodnutím založili v rovině práva jednoduchého porušení § 35 odst. 3 a § 37a odst. 1 písm. a) trestního řádu, v rovině práva ústavního dotčení v základním právu plynoucím z čl. 37 odst. 2 a čl. 40 odst. 3 Listiny, jakož i čl. 6 odst. 3 písm. b) a písm. c) Úmluvy.

Pro uvedené Ústavní soud usnesení Městského státního zastupitelství v Brně ze dne 10. července 2008 č. j. 1 ZT 286/2008-10 zrušil [§ 82 odst. 1, odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů].

Poučení:

Proti tomuto nálezu se nelze odvolat.

V Brně, dne 13. ledna 2009